

[Η οικονομία της αυτάρκειας]

Η οικονομία του χωριού ήταν βεβαίως μια οικονομία της αυτάρκειας. Παρήγαν ό,τι σήκωνε ο τόπος και το χρειάζονταν για να ζήσουν. Αυτή η οικονομία της αυτάρκειας απλωνόταν σε απίστευτη για το σημερινό άνθρωπο έκταση. Ο ξάδερφός μου, για παράδειγμα, έφτιαχνε μόνος του σκούπες και σκουπάκια διαφόρων μεγεθών και χρήσεων, για τις ανάγκες του νοικοκυριού, κι οι ανάγκες αυτές ήταν πολλές, αν λάβει κανείς υπόψη του τι χρειαζόταν σκούπισμα έξω από το σπίτι (αυλές, στάβλοι, κοτέτσια κλπ). Έσπερνε λοιπόν σε μια μάντρα, λίγο πιο πάνω από το καλύδι, σαρώματα, και το καλοκαίρι, τις λίγες ώρες που του έμεναν ελεύθερες από τα σύκα και τις άλλες δουλειές, έφτιαχνε τις σκούπες (που δεν τις λέγαμε, εννοείται, σκούπες αλλά σαρώματα). Την παροιμία «της ελιάς τα βάσανα, του λιναριού τα πάθη» την ξέρουν πολλοί. Πόσοι όμως ξέρουν τι ασύλληπτο μόχθο είχε μέσα του ένα λινό στρωσίδι, πόσα έπρεπε να έχουν προηγηθεί; Έσπερναν ένα μικρό χωραφάκι με λινάρι - έσπερναν σημαίνει βεβαίως ότι το είχαν προηγουμένως καματέψει. Τον Ιούνιο πηγαίνανε και ξεριζώνανε το λινάρι και το κουβαλούσαν με τα ζα στην Πλύτρα, την πιο κοντινή παραλία στη Συκιά, ή σε όποια άλλη, και το απλώνανε να το θρέχει το κύμα, για να σαπίσει το σκληρό κέλυφος που κάλυπτε τις ίνες του. Το άφηναν εκεί δυο βδομάδες, πλακωμένο με πέτρες, για να μην το πάρει μέσα η θάλασσα, και μετά το μαζεύανε, το έφερναν στ' αμπέλια και το άφηναν να στεγνώσει. Αφού στέγνωνε καλά το κοπανούσαμε δράκα δράκα στο μαγκάνι για να αποφλοιωθεί και να μείνουν οι ίνες. Τη δράκα, τη χεριά, εμείς τη λέγαμε λιμάρι. Το μαγκάνι ήταν ένα απλό ξύλινο εργαλείο, στο οποίο ένας κόπανος χτυπούσε το λινάρι πάνω σε δυο παράλληλα ξύλα με δόντια. Μου άρεσε πολύ να κοπανάω το λινάρι στο μαγκάνι – ένα ακόμη παιχνίδι. Οι ίνες μπαίνανε στη ρόκα και γίνονταν γνέμα, για να φάνουν αυτά που ήθελαν. Η δεία μου και όλες οι γυναίκες του χωριού, και όταν κάθονταν, δούλευαν: έγνεθαν στη ρόκα τους λινάρι ή μαλλί, με εκπληκτική επιδεξιότητα στα δάχτυλα. Όταν το γνέμα ήταν έτοιμο σε επαρκή ποσότητα, ερχόταν η σειρά να το φάνουν στον αργαλειό ή να το πλέξουν με τις βελόνες (το μαλλί). Ο αργαλειός ήταν δουλειά που δεν γινότανε βέβαια στ' αμπέλια, και γι' αυτό δεν την είδα ποτέ. Στα χρόνια πάντως που πήγαινα στη Συκιά, ελάχιστες ήτανε πια οι γυναίκες που δουλεύανε τον αργαλειό. Πολύ θα ήθελα ένας ειδικός στην οικονομική μέτρηση να μου λογαριάσει πόσες εργατοώρες είχε πάνω του ένα λινό υφαντό.

Ο κόσμος του χωριού ήταν ένας κόσμος μεγάλης φτώχειας. Εγώ βέβαια αυτή τη φτώχεια δεν την έζησα ποτέ, τα είχα όλα, δεν ένιωθα να μου λείπει κάτι. Φτώχεια και μόχθος ήταν τα κύρια γνωρίσματα αυτού του κόσμου. Δουλειά από νύχτα σε νύχτα, ολοχρονίς. Γνώρισα τις δουλειές του χωριού στην πιο ήπια εκδοχή τους, το καλοκαίρι, που υπήρχε ουσιαστικά μόνο το μάζεμα των σύκων. Δεν έζησα τον θέρο με το δρεπάνι ούτε το αλώνισμα ούτε τα ατέλειωτα καμάτια. Και ο πιο άξιος δεν μπορούσε να καματέψει πάνω από τέσσερα πέντε, το πολύ έξι -αν το χωράφι και το ζευγάρι βοηθάγανε- στρέμματα τη μέρα. Την εποχή εκείνη δεν τα καματεύανε τα χωράφια μόνο στο σποριό, το φθινόπωρο, μα τα διβολίζανε κιόλας, δηλαδή τους έκαναν ένα δεύτερο καμάτι κατά το Μάη. Τα χωράφια με τις συκιές τα όργωναν και τρίτη φορά στις αρχές του καλοκαιριού. Στο σποριό τα χωράφια που θα σπέρνανε δεν τα καμάτευαν μόνο, αλλά και τα σθάρνιζαν, για να τα ισιώσουν.

Ήταν φτωχοί άνθρωποι δεμένοι με τη γη. Κάθε μέτρο γης, κάθε ρίζα είχε γι' αυτούς αξία και σημασία. Σκοτώνονταν πραγματικά για μια σπιθαμή γης. Η Φραγκογιαννού του Παπαδιαμάντη, μετά το φόνο τεσσάρων παιδιών, και την ώρα που την πνίγει το νερό, βλέπει στην έρημη ακτή το χωράφι που της είχαν

Ακρόαση του
αποσπάσματος

δώσει για προίκα πριν από σαράντα χρόνια οι γονείς της, αδικώντας την, και αναφωνεί «Ω! νά το προικιό μου!». Αυτό της έρχεται στο νου την ώρα που πεθαίνει, αυτές είναι οι τελευταίες της λέξεις. Η σημασία τους είναι καταρχάς απολύτως ρεαλιστική. Μιλάει εδώ ο αγρότης, ο άνθρωπος της γης. Οι μετανάστες της πρώτης γενιάς, ιδίως όσοι δεν πρόκοψαν στα ξένα από λογής λογής ατυχίες, στα χωράφια του χωριού είχαν το νου τους μέχρι που πέθαιναν, πονούσε η ψυχή τους όταν μάθαιναν ότι είχαν ρουμανιάσει.¹ Όσοι προκόβανε και κάνανε λεφτά αγόραζαν χωράφια στο χωριό, κι ας μην λογάριαζαν να γυρίσουν ποτέ οριστικά.

Ο φτωχός και φιλόπονος αυτός κόσμος είχε αντοχή στα βάσανα και καρτερία. Και μπορώ να βεβαιώσω ότι η φτώχεια και ο μόχθος δεν τους έκαναν δυστυχισμένους. Τουλάχιστον τους κατοίκους της Συκιάς, που είχε εύφορο κάμπο, και οι άνθρωποι, άλλος καλύτερα κι άλλος χειρότερα, πορεύονταν. Δεν είχαν άλλωστε να ζηλέψουν τίποτε ο ένας από τον άλλο, όλοι στα ίδια πάνω κάτω βρισκονταν. Οι manádes κι οι γιαγιάδες ξέρανε τη μεγάλη τέχνη να σκεπάζουν τη φτώχεια, να μη γίνεται αισθητή. Δεν ήταν όμως το ίδιο στα γύρω ορεινά χωριά. Εκεί οι άνθρωποι υποφέρονε. Θυμάμαι τις γυναίκες που κατέβαιναν κάθε καλοκαίρι από τα χωριά αυτά, τη Ρηχιά και τον Ζάρακα, πουλώντας τσάι που εί-

χαν μαζέψει οι ίδιες στα βουνά τους. Έκαναν με τα πόδια χιλιόμετρα και χιλιόμετρα, ζαλωμένες, μέσα στο κάμα του ήλιου για ν' ανταλλάξουν τσάι με λίγο λάδι ή μερικές φούχτες ξερά σύκα για το χειμώνα. Πού κοιμούνταν αυτές οι γυναίκες; Τι τρώγανε; Πόσες μέρες τούς έπαιρνε ώσπου να γυρίσουν σπίτι τους; Δεν αναρωτιόμουν γι' αυτά τότε. Ήταν μέσα στην κανονικότητα: περιμέναμε να περάσουν οι Ρηχιώτισσες και οι Ζαρακίτισσες για να προμηθευτούμε τσάι. Αυτοί οι φτωχοί και εργατικοί άνθρωποι ήταν εντελώς απροστάτευτοι απέναντι στις αρρώστιες. Μια απλή αρρώστια μπορούσε να τους στείλει στον άλλο κόσμο. Δεν υπήρχε σπίτι που να μην είχε χάσει δυο τρία παιδιά στη γέννα, στη βρεφική και παιδική ηλικία. Μου έκανε εντύπωση ότι δεν τα μνημόνευαν ποτέ. Ο θάνατος των μικρών παιδιών ήταν κάτι φυσικό, συνέβαινε σε όλες τις manádes, δεν ήταν μια σκληρή μοίρα που χτύπαγε μια άτυχη. Χωρίς υπερβολή, όπως ήταν αναμενόμενο να μη ζουν όλα τα κατσίκια μιας γίδας, έτσι και τα παιδιά μιας γυναίκας. Και σίγουρα το να χάσεις ένα μεγάλο ζο ήταν χτύπημα σκληρότερο από το θάνατο ενός νηπίου. Το πέρασμα του χρόνου κι ο αγώνας της επιβίωσης σκεπάζανε τον πόνο που ένιωσαν όταν τα έχαναν. Το ίδιο, δεν υπήρχε και σπίτι που να μην έχει κατάκοιτο ένα γέροντα ή μια γερόντισσα, όταν ο νταμπλάς, το εγκεφαλικό, δεν τους είχε στείλει κατευθείαν. Οι γέροι, κανείς τους δεν είχε δόντια. Τα σημάδια της φτώχειας αλλάζουν από εποχή σε εποχή και από κοινωνία σε κοινωνία. Για τα χρόνια που γράφω, το σημάδι ήταν αυτό: οι άνθρωποι δεν είχαν δόντια. Ο μπαρμπα-Γιώργης και η δει'-Αρχόντω δεν είχαν ούτε ένα. Στα σπίτια δεν υπήρχε καν θερμόμετρο. Στ' αμπέλια πάντως δεν είχαμε. Αν σε τσιμπούσε σκορπιός -σκορπίδι στα συκιώτικα- το μόνο φάρμακο ήταν το κατούρημα. Με είχε τσιμπήσει δυο φορές και το αντιμετώπισα μ' αυτόν τον τρόπο, και κυρίως περιμένοντας να περάσουν είκοσι τέσσερις ώρες για να καταλαγιά-

1. Είχαν γίνει δάση, ρουμάνια (δηλαδή, πυκνά, άγρια δάση).

σει ο πόνος. Όταν έκανα κι εγώ παιδιά, απορούσα πώς με στέλνανε οι γονείς μου εκεί για τρεις μήνες, με τέτοιες συνθήκες. Η μάνα μου το μόνο που φοβόταν ήταν η στέρνα. Μου έλεγε συνέχεια να προσέχω και να μη θγάξω νερό. Δεν την άκουγα.

Ζουμπουλάκης, Σ. (2018). Στ' αμπέλια. Αθήνα: Πόλις.

Δραστηριότητες κατανόησης και παραγωγής προφορικού & γραπτού λόγου

1. Η ενότητα αυτή παρουσιάζει διάφορες ομάδες ανθρώπων. Ποιες από τις εικόνες των ομάδων αυτών σας φαίνονται άδικες ή προβληματικές, με βάση τα σημερινά δεδομένα;
2. «Ήταν φτωχοί άνθρωποι δεμένοι με τη γη. Κάθε μέτρο γης, κάθε ρίζα είχε γι' αυτούς αξία και σημασία. Σκοτώνονταν πραγματικά για μια σπιθαμή γης»: πιστεύετε ότι έχει αλλάξει στην εποχή μας η σχέση των νέων ανθρώπων με τη γη ή έχει παραμείνει αμετάβλητη; Επιχειρηματολογήστε σε μία παράγραφο 120 λέξεων.
3. Αφού διαβάσετε το κείμενο με τίτλο «**Λινάρι: Μια ξεχασμένη καλλιέργεια με μεγάλες προοπτικές**», να το συγκρίνετε με το απόσπασμα από το αυτοβιογράφημα του Σταύρου Ζουμπουλάκη. Ποιες ομοιότητες και διαφορές παρατηρείτε;

Δραστηριότητες για τα δομικά & τα γλωσσικά χαρακτηριστικά του κειμένου

1. Η πρώτη παράγραφος ανήκει στον κειμενικό τύπο της **περιγραφής**. Να επισημάνετε:
 - τους ρηματικούς χρόνους·
 - τους χρονικούς δείκτες·
 - το ιδιωματικό λεξιλόγιο·
 - τα περιγραφικά/ταξινομικά και αξιολογικά επίθετα.
2. «Δεν υπήρχε σπίτι που να μην είχε χάσει δυο τρία παιδιά στη γέννα, στη βρεφική και παιδική ηλικία. Μου έκανε εντύπωση ότι δεν τα μνημόνευαν ποτέ. Ο θάνατος των μικρών παιδιών ήταν κάτι φυσικό, συνέβαινε σε όλες τις μανάδες, δεν ήταν μια σκληρή μοίρα που χτύπαγε μian άτυχη. Χωρίς υπερβολή, όπως ήταν αναμενόμενο να μη ζουν όλα τα κατσίκια μιας γίδας, έτσι και τα παιδιά μιας γυναίκας»: Η παράγραφος, εκτός των άλλων, αναπτύσσεται και με αναλογία. Ποια είναι τα μέρη της αναλογίας αυτής; Τι πετυχαίνει ο συγγραφέας με αυτή την επιλογή;

Δραστηριότητες αναγνωστικής ανταπόκρισης & δημιουργικής έκφρασης

1. «*Τα σημάδια της φτώχειας αλλάζουν από εποχή σε εποχή και από κοινωνία σε κοινωνία*»: σε ένα μικροδιήγημα χρησιμοποιήστε τον αφηγηματικό τρόπο της περιγραφής, για να δείξετε όψεις της σύγχρονης, συχνά αθέατης, φτώχειας, με στόχο να ευαισθητοποιήσετε τους αναγνώστες σας. Εναλλακτικά, μπορείτε να κάνετε το ίδιο περιγράφοντας ένα εγκαταλελειμμένο από τους κατοίκους του χωριό.
2. «Στήστε» ένα διάλογο ανάμεσα στον μικρό πρωταγωνιστή και στη μάνα του, η οποία του δίνει διάφορες συμβουλές για να αποφεύγει τους κινδύνους που κρύβονται στις καλοκαιρινές του διακοπές.
3. Γράψτε μια σύντομη ιστορία στην οποία να εντάξετε οργανικά σε κάποιο σημείο την παροιμία από την περιοχή της Λακωνίας που αναφέρεται στο απόσπασμα: ***της ελιάς τα βάσανα, του λιναριού τα πάθη***.
4. Ο θείος του μικρού πρωταγωνιστή ένα βράδυ διηγείται στον μικρό ανιψιό του ιστορίες από τη μικρασιατική εκστρατεία, δείχνοντάς του τη φωτογραφία που θα δείτε στον διπλανό σύνδεσμο. Να γράψετε τη δική σας ιστορία, είτε με τη μορφή πεζού είτε με την έμμετρη μορφή του ιαμβικού 15σύλλαβου. Μπορείτε να εμπνευστείτε την ιστορία σας, αφού διαβάσετε το δημοσίευμα.
5. **Δραματοποίηση:** Ένα μέλος της τάξης υποδύεται τον ξάδερφο του αφηγητή, ο οποίος εξιστορεί στους υπόλοιπους την καθημερινότητά του στο χωριό και στα κτήματα. Το κοινό μπορεί να θέτει διάφορα ερωτήματα στον πρωταγωνιστή, προκειμένου να εκμαιεύσει τις βαθύτερες σκέψεις του.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ

Τίτλος: [Η οικονομία της αυτάρκειας] – ΚΕΙΜΕΝΟ & ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ανθολόγηση αποσπάσματος από το βιβλίο
του Σ. Ζουμπουλάκη, «Στ' αμπέλια», Αθήνα: Πόλις (2018).

Σχεδιασμός: Αγγελάκος Κωνσταντίνος, Αυδή Άβρα, Αλεξίου Γεωργία, Μερκούρη
Αναστασία, Μητελούδης Πανταζής, Μητρούλιας Παναγιώτης, Παπαλού Σοφία, Πασσάς
Ιωάννης, Χριστόπουλος Δημήτριος

Ημερομηνία ανάρτησης: 21/03/2025

Έκδοση: 1.0

ΕΡΓΟ / ΠΡΑΞΗ: ΜΗΤΡΩΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, ΟΠΣ 5190849, ΙΕΠ, ΕΣΠΑ 2021-2027